

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

EU-samråd "Friska jordar – skydda, sköta och återställa marken i EU på ett hållbart sätt"

Inledande kommentarer

Jordbruk har bedrivits inom EU:s nuvarande gränser i över 5 000 år och innebär att orörd mark tas i anspråk för odling. I dagsläget finns inga realistiska alternativ till att producera livsmedel genom brukandet samtidigt som både den långsiktiga och kortsiktiga utvecklingen ställer krav på ökad livsmedelsproduktion inom EU. Dessutom är den globala tillgången till odlingsbar mark begränsad, möjligheten att ta ny mark i anspråk för odling likaså, och årligen förloras i storleksordningen tio miljoner hektar åkermark på grund av erosion, försaltning och förändrad markanvändning, ofta som i Sverige där det som regel är den bättre odlingsmarken i anslutning till städer som tas i anspråk.

Åkermarken är därför en strategisk resurs som både behöver skyddas från degradering och exploatering och där brukandets påverkan inte heller kan likställas med annan markanvändning som ofta har andra alternativ. Inom dagens moderna odlingsmetoder ryms åtgärder som både kan förbättra och försämra jordens långsiktiga kvalitet och avkastningsförmåga. Det innebär att det inte är jordbruket i sig som bör granskas ur aspekten jordhälsa, utan enskilda bruksåtgärder och kombinationer av dessa.

Dessutom ser förhållandena väldigt olika ut i olika delar av EU, vilket innebär att lagstiftning och förslag på åtgärder på EU-nivå med nödvändighet måste lämna utrymme för anpassning på nationell, regional och även lokal nivå. En väsentlig skillnad är att klimatet skiljer mycket mellan t ex Sydeuropa och länderna i Norden. Från torrt och varmt klimat till humitt och relativt svaltt, från subtropiskt till tempererat, inlandsklimat till kustklimat. Därmed varierar även förekomst av vinderosion respektive vattenerosion. I delar av Norden är marken frusen under vintern och under den perioden skyddad från erosion och näringsförluster.

Odlingsmarken i södra Europa har brukats i årtusenden, medan i t ex Sverige finns lerjordområden som endast brukats i 200 år, vilket även detta gör att markförhållandens skiljer och det är svårt att likrikta krav på markegenskaper över hela EU. Det bör vara mer ändamålsenligt att lämna avgöranden kring åtgärder för att behålla markhälsan till den nationella nivån.

Svenska erfarenheter från mer än 20 år av rådgivning och frivilliga åtgärder för minskat kväveläckage visar att det är fullt möjligt att nå högst ställda nationella mål med den enskilda gården som faktisk beslutsnivå.

Som exempel kan nämnas att sedan 1995 har kväveläckaget till Sveriges omgivande hav minskat med 26 procent och fosforläckaget med 24 procent (1). På enskilda mätpunkter har kväveläckaget under motsvarande period minskat med 30 procent och per kg skördad produkt med 35 procent (2). I intensiva jordbruksbygder är de här effekterna ännu större. De mål för minskat kväveläckage på 50 procent som föreslås i EU:s markstrategi för 2030 kan därför för svensk del bli svåra att uppnå, eftersom gödslingen redan i stor utsträckning utförs efter grödans behov och åtgärder vidtagits för att begränsa näringsförlusterna. Djurtätheten och därmed hanteringen av stallgödsel är på låg nivå jämfört med länder såsom Danmark och Nederländerna, och därför finns inte någon större potential för stora minskningar, i synnerhet om utgångs tidpunkten för svenskt vidkommande ligger nära i tid.

Under svenska förhållanden har sedan slutet av 1980-talet kolhalten i åkermarken så som den återspeglas i den nationella miljöövervakningen ökat med motsvarande 2,4 Mton CO_{2e} per år (3), och sedan början av 2000-talet har kolhalten i jordbruksmark ökat egentligen oavsett driftsinriktning, på mjölkgårdar så mycket som med 380 kg kol per hektar och år (4).

- (1) Ingen Övergödning. Fördjupad utvärdering av miljö kvalitetsmålen 2023. Havs- och Vattenmyndigheten, Rapport 2022:16
- (2) Ökad produktivitet minskar kväveläckaget. Lantbrukets Affärer nr 2, 2022, sid 28–29
- (3) Poepflau et al. Positive trends in organic carbon storage in Swedish agricultural soils due to unexpected socio-economic drivers. *Biogeosciences* 12, 3241–3251. doi.org/10.5194/bg-12-3241-2015
- (4) Henryson et al. Higher carbon sequestration on Swedish dairy farms compared with other farm types as revealed by national soil inventories. *Carbon Management* 2022, vol 13 no 1, 266–278. doi.org/10.1080/17583004.2022.2074315